

Хорхе А. Ліврага Ріцці

АЛХІМІК

Хорхе Ліврага Ріцці

**Алхімік. До образу
Джордано Бруно**

«ІП Карелін»

1974

ББК 84-44

Ліврага Ріцці Х. А.

Алхімік. До образу Джордано Бруно / Х. А. Ліврага Ріцці — «ІП Карелин», 1974

ISBN 978-966-96943-9-3

На тлі подій XVI століття, коли панує інквізиція, розгортається доля молодого вченого. Він опиняється у таємній ложі, де вивчає алхімію і опановує таємниці внутрішньої трансформації. У пошуках мудрості головний герой подорожує Сходом і нарешті зустрічає великого майстра Джордано Бруно. Це філософський роман про мистецтво пізнання себе, про велич і стійкість людського духу. Чи зможе Алхімік гідно продовжити справу Вчителя? Минуле і сучасність органічно переплелися у романі, нагадуючи про споконвічну істину: «Кожен кінець є одночасно початком».

ББК 84-44

ISBN 978-966-96943-9-3

© Ліврага Ріцці Х. А., 1974
© ІП Карелин, 1974

Содержание

Розділ перший	5
Розділ другий	8
Розділ третій	14
Конец ознакомительного фрагмента.	26

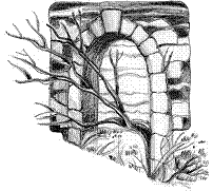
Хорхе Анхель Ліврага Ріцці

Алхімік

До образу Джордано Бруно

Розділ перший

Розмова привидів

Подекуди в Європі люди ніколи не знали вибухів бомб та гуркоту танків, але їхнім душам, що є найбільш діткливими, відчуття страху знайоме. На цьому найтоншому людському плані не буває невразливих місць.

Змальована тут сцена могла відбутися будь-де, в будь-якій країні. Скажімо, неподалік французько-іспанського кордону.

– То де ми сьогодні займемося латиною?

Отам край дороги?

– Ліпше біля покинутої старовинної церкви, якщо мені стане сил туди дійти. Хочеш на неї подивитись?

– Авжеж. Я пригадую ту церкву, але бачив її тільки звіддалік.

– Якщо я потраплю за тобою, то вже за півгодини будемо там.

Останні слова належали чоловікові років шістдесят п'яти шляхетного вигляду, зодягненому з вишуканою простотою, властивою високоосвіченій та інтелігентній натурі. Він спирався на ціпок, що лишав по собі ланцюжок дрібних слідів.

Старшому товаришив юнак – трохи нижчий на зріст, зодягнений так само вишукано й просто, з кількома книжками під пахвою. Його чорні очі спозирали на краєвид, віднаходячи не кожному помітну красу і вбираючи її душею – супокійною й одвічною, дарма що тілом він був двадцятирічний.

– Антонію! – гукнув старий. – Не хапайся, синку, бо мені не вгнатися за тобою. Так я й до дороги не дотягну, а було б добре, аби ти підучився латини побіля тих руїн, що сторіччями чули стільки людей, які послуговувалися божественною мовою Вергілія.

– Це було б чудово, та щось мене бентежить та місцина.

– Чого це?

– Якщо не заперечуєш, поговоримо про це потім, коли смеркне.

– Як твоя воля...

Перетнувши дорогу, вони йшли мовчки, нишком тішачись передчуттям сподіваного перепочинку.

Насправді Антонію був не рідним, а названим сином старого, який всиновив його на початку великої війни, після загибелі його батьків у Північній Африці. П'ятирічного пораненого хлопчика вирятували з-під руїн готелю для європейців. Добросердий старий дав йому нове ім'я, аби з пам'яті дитини стерлися ті страшні спогади. Юнак завдячував йому свою добру освіту, одержану в кращих коледжах Англії, де він на часі вчився в докторантурі з філософії.

Під час вакацій Антоніо по кілька місяців жив на лоні природи, на віллі свого добродійника – людини заможної, високоосвіченої та добродісної. Він полюбляв слухати його розповіді про мандрівки землями Африки й Азії, тішачись чистою блакиттю гір та безжурним життям долини.

Обігнувши скелястий крутосхил, вони побачили руїни церкви. Антоніо несамохіть здригнувся, але не зупинився. Зиркнувши на нього, старий промовчав. Вже в долині, де височів храм, він повідав:

– Цей храм споруджено десь у XIII чи XIV сторіччі, але з плином часу його зовнішній вигляд дещо змінився. А п'ять років тому тут сталася велика пожежа. Відтоді храм став пусткою, поступово обертаючись на руїну і заростаючи чагарями. Тільки дзвіниця стоїть непорушно, немов монах, що скам'янів у часі блюзнірської молитви.

– І справді, батьку, тут відчувається подих незнанної драми... Колись ці великі звуглені бантини центрального нефу оповивали хмаринки ладану, а тепер на них ростуть опеньки. Руїни високої дзвіниці та інших будівель, де вигналися куці і шмигляють ящірки, видаються похмурими декораціями якоїсь диявольської вистави...

– Селяни, навіть наймолодші, остерігаються ходити по цей край долини. Вони не сумніваються, що ночами сюди навідується з містечка ворожки, щоб збирати труту-зілля і держати зловісну раду з привидами.

– Це, ясна річ, фантазії, але щось у цьому є.

– У кожному забобоні чи передсуді є щось від правди.

Останні слова старого озвались луною під кам'яним склепінням, немов викликаючи заснулих духів.

Антоніо обвів очима руїни та підмурки, що тільки й лишилися від інших будівель.

– Певне, колись тут було велике поселення.

– Атож. Університетське містечко. А ті величні руїни на схилі гори – стародавній замок IX сторіччя, від котрого так само лишилися тільки рештки мурів та підмурків. Адже перед Природою, як найвищим законом, ніщо не може встояти. Важезні брили і вирубані у скелі тераси помалу-малу обсипаються й заростають хащами. – І захопився: – Та менше з тим. Нумо до книжок! Читай вголос, а я підправлятиму, коли на те буде потреба.

На кілька годин вони з головою поринули в читання класичних авторів з коментарями, аж доки сонце не повернуло на вечірній пруг.

Антоніо несамохіть підвів голову і раптом змінився на виду, не зводячи очей з верхівки дзвіниці.

– Що такого дивного ти там побачив? – спитав старий.

– Батьку, може це й маячня, але сонячні промені стікають по мурах патьоками крові. Вона чорніє і заливає їх... Колись я таке вже бачив зі стежки, що огинає долину. Щось у мені, десь на споді, аж стенається...

Старий задумливо подивився на нього і спитав:

– Маєш якусь гадку, хай і химерну, що саме тебе бентежить?

– Ні, батьку. Втім, я не можу сказати, що мені тут не подобається. Мене сюди вабить, а душа моя тішиться на саму думку, що ці мури бачили стільки епох. Мене заворожують густі зарості плюща, що вкриває жалобним саваном цей великий кам'яний труп. Але потім, вдивляючись у ці плями й відблиски, мене охоплює невимовний страх, і серце моє крається, немов від великої трагедії. Тож мені хочеться тікати світ за очі.

Старий помовчав, утім, не виказуючи великого подиву.

– В усьому суцшому, сину мій, є безліч світла й тіні, що приховано від простих смертних.

– Авжеж, батьку.

Антоніо зібрав свої книжки, а старий вкутає шию сірим шарфом. Тим часом зі своїх звичних сховків та закутків виринули і враз заповнили невелику долину вечірні тіні.

Старий та юнак, поринувши у свої думки, подалися дорогою, що вела до містечка.

Коли денне світило зовсім сховалося, після нетривалих сутінків у скелях відродилося життя. Але це було інше, призвичаєне до темряви життя, що визнавало тільки місячне світло. Нічні птахи та кажани перелітали зі шпилью на шпиль, з арки на арку, з руїни на руїну, мов зловісні чорні ангели, що переносять звідомлення поміж проклятих світів. З розколин долинали дивне мурмотіння.

Князь ночі поволі зайняв своє місце на небі, а в тумані плавали якісь згустки, що, розходячись невеликими колами, танули у прохолодному й воложистому повітрі.

З пролому за зруйнованим головним вітарем виринула якась тінь, що нагадувала людину, і неквапливо рушила назустріч ще одній тіні, котра чекала серед обгорілих лавиць, усіяних біло-жовтими латками опеньків.

– Ти вже тут... – промурмотіла перша тінь.

– Ти чув його? – озвалась друга тінь.

– Так. Безсумнівно, це він. Але він нічого не пам'ятає.

– Щасливець! Коли ж бо і з нас знімуть це жахливе прокляття пам'яті?

– Ти досі жадаєш щастя?

– Тільки спокою.

– Він також хотів! Для себе, для всіх, для нас! Принаймні дамо йому спокій...

По цій мові пролунав схожий на шелестіння сухого листа сміх.

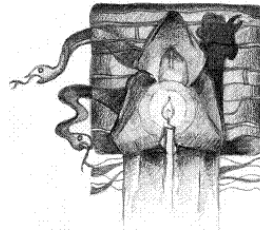
– То згадаймо за нього? – спитав один із привидів.

Другий відказав:

– На те нема ради. Все згадати і повернутися до припочатку. Хоча спогад і вбиває життя, але породжує іншу принадну форму життя, від якої важко звільнитися...

Тіні зникли під руїнами галерей, однак скорботний шепіт і далі відлунював довкола, заплутавшись у крилах кажанів.

Розділ другий Руїни

Клекотіння рідин у стареньких ретортах лунало для Пабло Симона таємничим співом сирен, вихоплюючи його з незглибимого внутрішнього моря і припинаючи до скель конкретики, жорсткого матеріального материка. Та небавом невидимі посланці обрїю, мов морські вітри, нагадували про його мандрівну внутрішню природу.

У віконце зазирали перші зорі. Розчин, над яким він трудився, майже кристалізувався. По тому його треба було знову злити в залізний куб.

«Цей матеріал мов велика душа, – думав він, – являє з себе нові й нові кристалізації. Потім вони з'єднуються і змішуються в первісній субстанції, і так доти, доки від усього лишається тільки прозора чиста рідина».

Заколисливе жибоніння в кубах втратило для нього свої чари, і, підвівшись з-за столу з інструментами, ретортами та маленьким горном, Пабло Симон зняв важку шкіряну фартушину та сорочку цеглястого кольору.

Щойно юнак вийшов у прохолоду ночі, як вадливе повітря підземної лабораторії звітрилося з його легенів, і він відчув себе немов викупаним.

За мить його неквапливі кроки злилися з іншими, покvapними кроками юних студентів, що вибиралися на пошуки пригод та доброго вина. Молодого хіміка, якому на часі було двадцять дев'ять років, ніколи не цікавили такі розваги, і якщо вряди-годи й брав у них участь, то тільки з підмови товаришів у навчанні. Йому доводилося вдавати захват і радість, хоча нічого подібного й не відчував. Та небавом він став певнішим себе і обрав розваги собі до вподоби, що їх його приятелі вважали примхами розчарованого в житті й дивакуватого юнака.

Він багато читав, а довгі нічні години проводив у тін'явих, запахущих улоговинах попід соснами. Лежачи горілиць, він часто задивлявся в дивовижні очі неба – рухливі, яскраві, що бентежили душі людей, вивідуючи найпотаємніше. Коли Пабло Симон дістався до одного зі своїх улюблених сховків, на дзвіниці церкви відбило десять тремких ударів. Там, далеко від світу людей, він поринув у роздуми про власну природу та природу всього Божого творіння.

Вже багато років цей замок, зведений на підвалинах стародавньої римської фортеці, стояв занедбаний і зруйнований. Власне, від нього лишилися тільки грубезні мури і пошкоджена вежа.

Спершись спиною на якусь брилу, він ставав частиною непорушного краєвиду, вбираючи його в себе, намагаючись продістатися в таємницю тих віковичних каменів. Іноді він видирався на високі римські арки і, не в змозі опиратися внутрішньому примусу, споглядав, мов той стовпник, дракона своїх сумнівів та страхів. Інколи відсовував вищерблені плити і, поводячи рукою по гладенькому мармуру котроїсь статуї, намагався уявити, хто торкався її востанне. Можливо, та сама панія, що втілена в камені, або якийсь шляхетний лицар славетної доби давньої Імперії...

Перед ним лежали різні цивілізації. Одні мури бачили помпезність епохи Цезарів, іншим було не більше п'яти сторіч. Але на часі це була звичайнісінька гора уламків, що срібляли в місячному світлі.

Ставало зимно. Листопадовий опівнічний вітер – поривчастий і холодний – виспівував у розколинах журливі балади й величні загадкові літанії. Посеред великого, порослого чагарями подвір'я йому вчувалися кроки сторожі в бічних галереях, а у вікнах ввижались мінливі вогники. Під ногами жалібно порипувала жорства, супроводжуючи його в мовчазному поверненні до природи.

Юнак полинув думкою ген-ген над згуками землі. Чи справді душа безсмертна? Якщо це так, то вона має бути безмежною і вільною... Втім, – і тут його думка зірвалася в реальність, як камінь, що нестримно котиться у провалля, – чому тоді існують заборонені знання, точаться міжконфесійні війни, а люди проливають кров в ім'я Бога? Кожна супротивна сторона вважає, що Бог прихильний саме до неї. Хіба це можливо? Яким чином один-єдиний Бог міг спричинитися до такої незгоди? І якщо хтось грішить проти істини, мавши в собі Божественне, як воно може самозаперечуватись і самостверджуватись одночасно? Чи, може, Творець усього сущого – це великий божевільний, космічне дитя?

Такі суперечливі думки неминуче протиставляли голос розуму та авторитет. А приклади духового авторитету він знав вельми сумні...

Юнак сів на руїнах портику каплиці. За кілька годин настане новий день. У парафіяльному колегіумі на нього чекають учні з хімії та математики. Спершу він має зголоситися до ректора. Потім читатиме лекції для двох десятків юних гультьяїв і відчайдухів, для котрих наука про числа була доброю підмогою у грі в кості, а хімія їх цікавила переважно в сенсі приготування приворотного зілля. Отакі в нього студенти – майбутні інтелектуали, професори, провідники юнацтва, високочолі філософи, що думкою літають в емпіреях...

Пабло Симон підхопився. Серед мурів та гори уламків йому не вперше ввижались відблиски смолоскипів, та він вважав це звичайнісінькою галюцинацією або фосфоричним світінням над давніми похованнями. Але тепер це було досить реально і близько, щоб не вірити своїм очам.

У глибокій западині серед кам'яних плит щось зблиснуло. Яскравий спалах тривав п'ятьдесят секунд. Це було схоже на вогонь смолоскипа, що повільно переміщувався. Юнак прожогом кинувся до гроту і зазирнув досередини. У темнісінькій і досить звивистій печері годі було щось розгледіти, але у студеному нічному повітрі ширився якийсь гомін.

Пабло Симон не вірив ані у привидів, ані в чаклунів. Не йняв він віри і страхітливим оповідкам про поріддя монстрів та дияволів, що вселяються в небіжчиків, і ті повстають з мертвих і справляють моторошні обряди, забираючи владу над усіма людьми за винятком побожних християн. Але крижані пальці страху все одно стискали йому серце.

Якийсь час він вагався: піти собі, наче нічого не бачив і не чув, чи таки пересвідчитися, хто блукає підземеллями стародавньої фортеці. Самота і острах не додавали йому зваги, але гору взяли властива молодому хімікові допитливість та невідкличне бажання. Він не міг піти, не розгадавши таємниці.

Пабло Симон зайшов у давній неф каплиці і з осторогою підступив до майже неушкодженого вітваря. У мертвій тиші знову почувся знадний, як ефемерна квітка надії, гомін. Юнак крадькома обігнув приступки вітваря і помітив мерехтливе світло, що пробивалося з-під плити. Він підважив її, подивувавшись, що вона значно легша, ніж видавалося на перший погляд. Доклавши певних зусиль, йому вдалося відсунути її, і на руки йому дихнуло теплим повітрям. Униз вів тунель з витесаними в камені приступками. За кілька кроків зі стелі звисала велика олійна лампа, освітлюючи сходи, що впиралися в інший, горизонтальний тунель.

Він ступив в отвір, і, задерши голову, зрозумів, чому так легко впорався з плитою: знизу вона була видовбана. Зробивши кілька кроків горизонтальним коридором, йому довелося

зійти ще одними сходами, що вели до великої напівзруйнованої зали. Стіни й стеля сльозилися краплями води, а внизу, біля сходів, тьмяно світилася лампа.

Звага юнака не поменшала, адже у глибині зали пробивалося через віконце світло. Зібравшись на дусі і боязко позираючи на темні мури, Пабло Симон рушив навстріч своїй долі. Високо над головою зяяла велика діромаха. Але, навіть вилізши на купу каміння, до неї годі було дістатися. Нараз він заціпенів. Проникливий і спокійний голос пролунав як подзвін.

– Абракасас – це півень, а півень співає удосвіта.

Луна розляглася цілим хором низьких голосів, немов сама Земля озвалася на глас Неба. Тимчасом як юнак намагався збагнути, що означають ті слова, на нього накинули важке запи-нало, а від сильного удару по голові він провалився в чорну яму безпам'яття.

Прийшовши до тями, Пабло Симон відчув різкий біль у потилиці. Відтак усвідомив, що лежить, і розплющив очі. Перед ним стояв якийсь чоловік у білому вбранні. Попервах юнак подумав, що то послушник, а сам він у себе вдома або в парафіяльному колегіумі, аж тут розгледів, що на голові в чоловіка каптур з прорізами для очей та носа.

– Де я? – Пабло Симон спробував підвестися. Але наглий біль у лівому зап'ястку змусив його відкинутись на спину. Він зрозумів, що його припнули до ліжка.

– Чому мене зв'язали? Хто ви такі? – обурено і водночас злякано спитав юнак.

– Заспокойся, брате, – озвався каптурник, поклавши руку йому на груди. – Ти в підземній келії під руїнами, до яких ти навідуєшся ночами. Тут я не маю людського імені, а хто мене знає, ніколи тобі його не назве, та тобі це й ні до чого. Але не варто хвилюватися. До тебе є розмова.

Він дзеленькнув срібним дзвіночком, і до келії увійшов ще один так само вбраний чоло-вік.

Збентежений Пабло Симон намагався зібратись на думках. Що це за люди в каптурах? Попри те, що його оглушили, а потім зв'язали, поводитися з ним вельми лагідно, з дивовижним внутрішнім спокоєм. Ці люди аж ніяк не скидалися на дияволів, чаклунів чи лиходіїв, радше на аскетів-священнослужителів, що виконують якийсь ритуал або епитимію.

Його міркування урвав вартівник у білому, подавши йому чашку бульйону, скибочки сиру і хліба. Юнак не міг відмовитись від такої ласки, і радо прийняв їжу. Незважаючи на певні незручності, він швидкома упорав свою скромну потраву.

– Я давно тут?

– Та годин шість, брате. Але ми тебе оглянули, і можу запевнити, що серйозних ушкод-жень у тебе немає.

– Шість годин! Отець Педро буде лютий на мене, адже я ще ніколи не пропускав своїх лекцій у парафіяльному колегіумі.

– Не переймайся тим, Пабло Симоне. Відпочивай. Я ще прийду.

По цих словах каптурник вийшов з келії.

Лишившись на самоті, юнак повернувся до своїх передніших міркувань, і нараз похопи-вся. Той каптурник називав його на ім'я, але ж бо минулої ночі, коли його схопили, він не мав при собі нічого такого, що могло б засвідчити його особу.

«Мабуть, хтось мене тут знає чи впізнав». Відтак Пабло Симон роззирнувся по кім-наті. Стіни завдовжки заледве три метри, і трохи більше – заввишки. З умеб'льовання тільки дерев'яне ліжко та два стільці. Невеликий отвір під стелею слугував хіба що за продуховину та слухове вікно. Та навіть у напівтемряві юнакові вдалося добре роздивитися того чоловіка. Високий на зріст, зодягнений у скромну лляну туніку з каптуром, що затінював обличчя. Зліва на грудях – блакитний хрест, схожий на традиційний, але щось у ньому було не так. Пабло Симон не міг збагнути, що ж саме.

– Це не звичайний хрест! Це розгорнутий куб! – вигукнув він.

Відтак його осяяло. Чи це, бува, не Ложа Білих Магів – християнська секта праведників, котрі, аби уникнути переслідувань Інквізиції, вдавалися до деяких застережних заходів?

Задовольнившись такими висновками, він заплющив очі і на якийсь час задрімав. Раптом важкі двері зарипіли, і юнак наструнчився. Каптурник, начеб той самий, переступив поріг і пильно подивився на нього. Нарешті спитав:

– Ти готовий до серйозної розмови, брате? Почуваєшся добре?

– Настільки добре, наскільки можна почуватися в ланцюгах, – гіркотно відказав Пабло Симон.

Тоді каптурник оступився, і до келії увійшов ще один, так само зодягнений чоловік. На чолі у нього сяяла якась подобизна золотого трикутника.

– Мир тобі, брате Пабло Симоне Фосолетое! Я чув, що ти сказав...

Юнак скинув на нього оком, не приховуючи подиву.

– Мир і вам, хоч би хто ви були. Але звідки вам відоме моє ім'я та прізвище? Ваш голос мені видається не зовсім незнайомим...

– Хай тебе не обходить, під яким ім'ям мене знають у зовнішньому світі – у світі «мертвих», бо це тобі нічого не дасть.

– Можна дізнатися, чому мене закували в кайдани?

– Таки дивна істота людина! Заледве їй накладають кайданки на зап'ястки чи ув'язнюють на кілька днів, як вона починає відчайдушно пручатися. Натомість, та сама людина тішиться, самохіть наклавши на себе кайдани і самоув'язнившись у своїх пристрастях, вадах та невігластві. Вона перетворила своє земне тіло з оселі на в'язницю і, кохаючись у своїх стражданнях, робить усе можливе, аби й далі в ній лишатися...

– Ви говорите, мов доктор теології, або якийсь кардинал чи єпископ. Але наразі я в досить незручному і неприємному становищі, аби вести суперечки на метафізичні теми. Як мені видається, вже по полудні...

– Про парафіяльний колегіум можеш забути. Зроби мені ласку і дай щирі й відверті відповіді на мої запитання, бо від цього залежить, чи довго тобі жити. Наш ідеал – той самий, що рухає Сонце та планети їхніми небесними шляхами, і ми маємо за всяку ціну не допустити поразки. Ти сам собі доглядач. Якщо будеш щирий і слухняний, з тобою нічого не станеться, і все буде добре.

Мова каптурника була настільки прихильна і шляхетна, що молодий хімік не мав жодних сумнівів, що той неодмінно додержить свого слова.

– Мушу поступитися перед силою. Слухаю тебе і обіцяю бути покірним, якщо, звісно, обставини не вимусять мене до супротивного.

Сівши на стілець біля ліжка, загадковий відвідувач спитав:

– Тебе звати Пабло Симон Фосолетое, чи не так?

– Достоту так.

– Тебе зватимуть інакше. Того дня, коли ти візьмеш шлюб із «Софією», зміниться і твоє земне ім'я. Ти ще маєш таку можливість.

– Тобто, як зміниться? Не думайте, що я, мов той темний плебей, вважаю, що Софія – це зваблива демонія, з якою, за словами отця Педро, заходять у кровозмішні стосунки всі ті, хто не навчається і не молиться згідно з канонами Церкви. Мені відома етимологія цього грецького слова та його значення: Мудрість або інтегральне Знання. Але що ви збираєтеся робити зі мною?

– Мене тішать твоя ерудиція і волелюбність. А що казав отець Педро, коли ти розповідав йому про те, що бачив і чув ночами серед цих руїн?

– З отцем Педро я ніколи про це не говорив! Як...

– Заспокойся! – урвав його каптурник. – Отже, ти нікому про це не розповідав?

– Ні! Та з якого дива? Адже я ніколи не бачив і не чув нічого істотного, аж доки ви мене не запали. Я мав себе за жертву галюцинацій або феноменів флюоресценції...

– А чи розумієш ти, що можеш дорого заплатити за брехню? – посуворішав його голос, і Пабло Симон збентежився. Зрештою відказав:

– Так. Звісно, я розумію, що назавжди втратив свободу, а можливо, втрачу і життя... Але я сказав правду.

Хмари за віконечком набрякли багрянцем від призахідного сонця, і чорні тіні, мов захланні вампіри, заповнювали келію.

Каптурник замислився, а юнак дивився в кам'яну стелю. Врешті-решт господар вимогливо спитав:

- Що ти чув при вході до підземелля?
- Я не добрав. Щось незрозуміле...
- Байдуже, добрав ти чи ні. Що саме ти чув?
- Здається, «Абракас – це півень, і півень співає удосвіта».
- І більше нічого?
- Більше нічого.
- Отже, ти нічого не бачив?

Пабло Симон похитав головою, але той перепитав:

– Анічогісінько?

По тій мові він сягнув рукою за пазуху і витяг нашійний медальйон, у центрі якого було зображення чоловіка з півнячою головою. В одній руці він тримав овального щита, в другій – списа. Довкола дивної фігури – карбовані гебрейські та єгипетські символи. Медальйон, вочевидь золотий, був інкрустований синьою емаллю та брильєнтами.

- Ніколи не бачив нічого подібного. Що він означає?
- Багато що. Це символ Бога, що має триста шістдесят п'ять чеснот.
- Стільки днів має рік.
- Ти тямущий, Пабло Симоне, і знаєш задосить, аби нас спровадили на вогнище, якщо ти нас викажеш Інквізиції.

– Я ненавиджу Інквізицію не менше за вас! На майдані три дні тому спалили сина шевця Ніколаса тільки через те, що в нього траплялися нервові напади, які повторились і під час ритуалу вигнання диявола. Коли охоплений полум'ям хлопчик почав кричати від болю, його мати кинулась до нього, прорвавшись крізь заслону вершників. Член Трибуналу звелів кинути у вогонь і її, бо нею, мовляв, теж оволодів Диявол. Тимчасом як нещасній матері не давали вихопитися з вогнища, штрикаючи її списками, перебрані пастирями вовки здіймали вгору хрести і промовляли латиною.

– Я теж був свідком цієї драми, Пабло Симоне, але нас еднає не зненависть, а Любов. Ознайомившись з нашими поглядами, ти знову увіруєш в Ісуса Христа.

– А як бути з моїми лекціями в колегіумі та дослідями з хімії? Як я поясню свою відсутність за місяць, а то й за рік? Далекими мандрями? Що я скажу на своє виправдання? Та ці фанатики вважатимуть мене чорнокнижником і спровадять на вогнище!

– Ти не можеш згоріти чи бути спаленим. Це можна зробити тільки з твоїм тілом. Але не потерпай. Нічого лихого з тобою не станеться, – стиха мовив каптурник і, підкликавши свого учня чи помічника, звелів йому зняти ланцюги із зап'ястків та щиколоток юнака.

За кілька хвилин брязнули важкі засуви дверей, і Пабло Симону дали спокій. Він поринув у споглядання чорного танку тіней на мурах від великої лойової свічки.

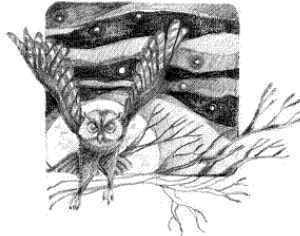
Юнак ще не знав, що Ангел його Долі вже повів його в найнеймовірнішу для людини пригоду – подорож через самого себе.

Посеред ночі він прокинувся і пробурмотів:

– Я мушу вибратися з цих руїн.

Щось схоже на далеке відлуння повторило його слова, але з іншим змістом: про вивільнення його душі від давнішнього, поневоленого, сповненого моральних та інтелектуальних обмежень життя. Можливо, саме цієї ночі Пабло Симон навчився «чути»...

Розділ третій Духовий поступ

Минали дні, поступово відгортаючи своїми невидимими руками усі земні страхи й остороги Пабло Симона.

Іноді вони підносили йому дивовижні дарунки: то більшу певність, то хвилі душевного супкою і щирі втіхи від споглядання сходу сонця, коли байдуже до розкладу лекцій та світських зобов'язань.

Помалу-малу його ув'язнення ставало добровільним, і він вже користав з цілковитої свободи пересування в частині катакомб та з відносної свободи – під пильним наглядом – нагорі, серед руїн. В останньому випадку його погуляння закінчувалися зі сходом сонця, аби не потрапити на очі городянам, що могли випадково опинитись у цих безлюдних місцях.

Глибоко в серці юнака почала пускати паростки надія, як проростає із зерня ніжне і могутнє стебло. Згідно з Божественним Законом, його дедалі більші очікування переростали його самого, вивершуючись глибоко захищеною програмою пишної крони осягнень.

Багато що його тут бентежило. Насамперед – особа таємничого каптурника, певне провідника, який допитував юнака першої ночі. Його дещо змінений голос видавався знайомим. Викликала подив і увага, з якою до нього поставилися, а також те, що видимо бідне братство з півсотні людей мало все необхідне: харчі, одяг, медикаменти, книжки та інструменти. Йому не раз випадало бачити великі коші з найдками й дорогими ліками, що їх потім залишали десь у поселенні для нужденних. Така незвична милостиня мала неабияке значення для родин страчених Інквізицією людей. У таких випадках засилався також одяг, книжки та невеликі суми готівки.

Пабло Симон знав, що це робилося без огляду на політичні, соціальні чи релігійні відмінності. Ложа надавала допомогу тим, хто справді її потребував. Юнакові пригадалося, як зазвичай злостиво тлумачили цю даровизну в парафії, вбачаючи в ній підступність Диявола. Тож тепер йому було прикро усвідомлювати, серед яких лицемірних та нищих людей він досі жив.

Подібним чином, сходження на верховину не дає справжнього відчуття висоти, якщо над головою не видно інших верховин, що мріють понад хмарами, а внизу не глибочіють темні провалля. Пабло Симон прагнув верховин знання та провалля своїх спогадів.

Він досить добре знався на творах Аристотеля, адже його «Органон» був наріжним каменем філософії тогочасної доби. Схоластика великою мірою запозичила у славетного учня Платона форму викладу й силогістику, але завжди керувалася непорушним постулатом «Magister dixit» («Так сказав учитель»), що свідчило про людську марноту в ореолі непогрішності.

Завдяки таємничим братчикам юнак докладніше ознайомився з писаннями Платона, якого називали божественним. Досі йому траплялися лише окремі «Діалоги» і деякі розділи «Держави», а тепер він міг тішитися повнішими виданнями, без втомливих додатків і недолугих тлумачень перекладачів, які впадали в апологетику і вкладали в уста улюбленого учня Сократа таке, що йому ніколи й на думку не спадало.

Вільне читання потроху змінювало погляди юнака. Його більше не стримували пута лицемірства у шатах чеснот, коли гріх, варто лиш його вбрати в чернецький клобук, набуває шляхетності й моральності. Звідавши по саме нікуди того фарисейства, він поглинав книжки й рукописи по п'ятнадцять годин на день.

Якось його доглядач і протектор прийшов із Біблією, але юнак відмовився її взяти, бо, мовляв, у порівнянні з давньогрецькими трактатами вона нічого не варта. Каптурник помовчав, дивлячись на нього, і нарешті спокійно й суворо мовив:

– Даруй на слові, але ти поводишся так само нерозумно, як людина, що гребує прекрасним ювелірним витвором з тієї лиш причини, що він забруднений. Отож, Пабло Симоне, слід навчитися очищувати цю коштовність, і, запевняю тебе, ця книга вартує не менше, ніж твори Платона і Аристотеля.

– Але що в ній такого незвичайного? Я перечитав її уздовж і впоперек і знаю її майже напам'ять. Нині, коли мій розум позбувся своїх страхів, і я можу вільно мислити, то бачу, скільки в ній суперечностей, фантастичних і безкорисних оповідок. До того ж, чи не кожен церковний Собор щось із неї викидає або ж додає...

– Хіба я казав: «Ось тобі чиста, довершена й осяйна перлина»? Я лише раджу ретельно очистити те, що у твоїх руках. А відтак ти знайдеш у ній багато вартісного і такого довершеного, що тільки може створити людина.

– Ти сказав – людина? – здивувався Пабло Симон. – Я ніколи не дивився на Біблію як на людський витвір, радше, як Божий. А коли й у це перестав вірити, вже не міг признавати її особливих чеснот.

– Річ у тім, що з тобою відбувається те саме, що й з дитиною, яку ошукують, підтримуючи в ній віру в те, що її батько – медик – владен вилікувати будь-яке захворювання. Коли виявляється, що це не так, дитина впадає в іншу крайність, і більше не вбачає у своєму батькові нічого вартого. Втім, якщо вона розсудить неупереджено, то зрозуміє, що, хай вона раніш і перебільшувала батькові чесноти, але він таки здатен лікувати певні захворювання або полегшувати їхній перебіг.

Пабло Симон усміхнувся і попросив роз'яснення.

– Ми ще про це поговоримо, – відказав той.

– Але забудь про апологетику і не квапся з висновками. Радше вдатися до здорового глузду, щирості та виважених думок і не боятися порушити суворі Аристотелеві канони.

– Так.

– Гарзд. Коли зайде Сонце, тебе припровадять до мене.

Ніколи раніше небесне світило не було таке загайне. Питання, що зачалося глибоко в серці юнака, непевні атавістичні страхи, які були тільки першими спробами подолати сумніви, сповнювали його душу неспокоєм. Звісно, він хотів з'ясувати собі істини, які сповідували давні християни – учні Вчителя, а його погорда до Святого Письма була лише криком відчаю, дещо притлумленого чуйним Платоном.

По скромній вечері, що засвідчувала здорову поміркованість, яка панувала в цій дивній спільноті, настав час аудієнції.

Коли його вивели з підземелля, він на повні груди вдихнув пахощі провесни. Добігав кінця квітень 1578 року і дев'яностий день його перебування серед братчиків.

За двадцять кроків стояв каптурник у темній туніці. Він споглядав гористі схили, де блимали вікна охайних селянських осель з бідно накритими столами. Ще кільканадцять так само вбраних каптурників перепочивали серед руїн. У такому вбранні їх годі було розгледіти вже за тридцять кроків, а якби якийсь заброда їх і побачив, то, безперечно, подумав би, що то ченці якогось маловідомого ордену.

Юнак неквапливо наблизився до чоловіка.

– Мир тобі, Пабло Симоне!

– Мир і вам!

Вони стояли під високими, порослими мохом мурами мовчки й непорушно, як постаті на великій картині, намальованій сепією. На темнісінькому нічному небі без місяця таємниче мерехтіли зорі.

Каптурник лагідно взяв юнака за руку і відвів його убік, де поруйновані колони снили спогадами про свою колишню велич.

– Так гинуть витвори людей, коли вони опиняються на узбіччі історії. Так само гинуть релігії, виконавши свою місію. Але завваж, Пабло Симоне, що, подібно до того, як замість зруйнованих колон зводять нові споруди, на зміну відмерлій релігії приходить інша. А ця інша релігія, незалежно від обмежень епохи, географічного розташування і реалізації, зумовлена тією самою потребою та еманациями єдиного джерела. Тож усі вони однаковою мірою боже-ственні, а їхня більша чи менша довершеність залежить від провідника, назвімо його Вчителем, та від його порозуміння зі своїми учнями.

По цій мові каптурник припросив його сісти. Тепер вони ще більше злилися з краєвидом. Після недовгої мовчанки юнак спитав:

– Якщо християнська релігія сягає своїм корінням юдейської, що, власне, не викликає сумнівів, то чому юдаїзм досі існує? Адже на зміну давній релігії прийшло християнство, і в багатьох істотних питаннях ці доктрини суперечать одна одній.

– Скажи мені, любий юначе, чи бачив ти, як у морі помирає річка?

– Ні, але знаю, як це відбувається.

– Тоді тобі зрозуміло, що поділити води на прісні та морські досить важко і складно. У гирлі вони різняться, а проте деінде, навіть далеко від берега, відчувається присмак прісної води.

– Я про це читав.

– Отже, існують перехідні, напівморські зони. Так само релігія, скажімо юдейська, породивши християнську віру, почасти і далі живе власним життям, виконуючи свою місію для певної кількості вірян. Подібним чином, за п'ятсот чи тисячу років з лона християнства постане нова релігія, яка століттями співіснуватиме з тією, що її породила, з тією, що з плином часу змаліє до нечисленних конгрегацій. Це вищий Закон, і його здійснення тільки питання часу.

– Гадаю, це дуже ймовірно і навіть істинно. Але, даруйте за настирливість, яким чином ці дві, інспіровані одним Божественним Джерелом, релігії, та й інші релігії, суперечать одна одній у певних постулатах, а їхні адепти ненавидять одні одних? Зізнаюся, що ночами це питання не дає мені спокою. І ще одне. Чи той самий Дух надихає ці різні релігії, що співіснують? Чи може одна-єдина Душа водночас дати життя різним тілам? Повірте мені, таємничий друже, що я згоден з вашими безперечно мудрими міркуваннями. Але я хочу побороти свої сумніви, які, жевріючи, поволі підточують вежу моїх переконань.

– Буду з тобою щирий, Пабло Симоне. Спробуймо перетворити оливу цих сумнівів на золото правильного знання. Почнімо по черзі. Ти кажеш, що існують релігії, які протистоять одна одній, а віряни ненавидять одні одних. На перший погляд, я мав би визнати тобі рацію, бо так воно видається. Але я питаюся, чи суперечать вони одна одній у головному, чи тільки у другорядному? Скажімо, юдеї надають великого значення обрядові обрізання. Натомість християни його заперечують і воліють бачити своїх дітей радше мертвими, ніж піддати їх такому ритуалові. Чудово! Але хіба обрізання – це головне в релігії Мойсея? Чи другорядне, що має скоріш фізіологічні, ніж духовні цілі, а завдяки темним священикам і фанатикам перетворилося на щось першорядне? Про це не згадується у скрижалях, які Мойсей начеб одержав на верховині Синаю, або Місячної Гори. А хіба в тих розділах Святого Письма, де євангелісти одностайно і святобливо переказують слова Ісуса, щось мовиться про обов'язковість цього ритуалу? Добре знаєш, що ні. Не варто наводити цитати, адже кожен може взяти Біблію і пересвідчитися в тому. Світ втомився від цитат, казань, церковних соборів та «священних» воєн. Люд-

ству потрібні реальні факти. Якщо ми проповідуємо покірливість, то не будемо підбурювати до війни, і не тільки супроти чоловіків, а й жінок та дітей, як то було під час Хрестових походів. Якщо ми називаємо себе смиренними послідовниками Ісуса Христа, нам не личить вибухати люття через найменшу образу чи купатися в розкошах, коли пухнуть з голоду і замерзають інші – безталанні раби, що годяться хіба що на те, щоб замішувати хліб для тиранів. Якщо всі ми брати у Христі, котрий, як знаєш, сам був обрізаний, то не будемо зважати на дрібниці і не будемо виживати з важливих посад талановитих людей на користь своїх родичів. Натомість нині вшановують навіть професійних убивць та повій, аби домогтися їхніх грошей чи їхнього кохання.

Пабло Симон не сподівався такої запальної мови від зазвичай стриманого чоловіка. Але в часи, коли панує кривда, коли на вогнищах спалюють причинних і дітей, що страждають на епілепсію, дуже важко зберігати ілюзії та незворушність.

Хвилини мовчання впали жалобним саваном на прикрі спогади бесідників. Їм досі чулося волення шевцевого сина: «Мамо, мамо! Я горю!». В уяві вони знову бачили жінку, яку гвардійці підпирали списками і безжально штрикали зчорніле, поійняте вогнем тіло.

– Та менше з тим. Повернімося до теми нашої розмови.

Раптом каптурник підхопився з місця. Пабло Симон обернувся і побачив, що до них біг, обминаючи перешкоди і розпачливо розмахуючи руками, якийсь братчик. Решта каптурників кинулась до замаскованих ляд, що вели в підземелля. Вони скидалися на привидів, що повертаються до своїх склепів.

– Брате! Брате! А де брат Дванадцятий? Де Шістнадцятий?

– Гадаю, біля дзвіниці. А що сталося? Ти дуже стривожений, любий юначе.

– На те є причина, брате Одинадцятий. Численні військові відділи блокували всі підходи до руїн, а з заходу прямує давнім шляхом отець Педро на чолі загону з п'ятдесяти озброєних до зубів добірних гвардійців Інквізиції. Вони ось-ось будуть тут!

Каптурник, що приніс таку зловісну новину, зник у напрямку допівзруйнованої дзвіниці.

Пабло Симон розгледів на шляху колону людей. Він спохмурнів і зціпив зуби.

– Я з ними порозуміюсь. А от тобі загрожує вогнище Інквізиції, – як завжди спокійно мовив каптурник.

– Дарма! Я не можу залишити вас самого з тими катами!

– Ти не зрозумів? Тікай, доки не пізно!

– Ні! І горе тому негідникові, що зачепить вас чи скривдить!

– Хіба я не казав тобі, що наш союз має ґрунтуватися на любові, а не зненависті?

– Моя зненависть – це Любов до Людства! Я не святий, і ненавиджу душоґубів!

– Досить! Вони вже тут. Мерщій ховайся! Замри і мовчи, хоч би що ти побачив! Але застерігаю: якщо втечеш, братчики знайдуть спосіб заткати тобі рота.

– Я залишаюся тут не зі страху, а з доброї волі... Не знаю, хто ви, але хай вам щастить!

Пригинаючись до землі, він відбіг на кілька кроків і пірнув у грот між руїнами.

Тим часом до каптурника мовчки приєдналося двоє братчиків.

Смолоскипи наближались. Непрохані гості вже подолали зруйнований мур довкола давнього замку. Пабло Симон бачив зі своєї криївки у грубому мурі, як братчики сховали під камінням свої каптури і підперезалися, ставши враз звичайнісінькими священнослужителями. Можливо, так воно й було?

У світлі десятків смолоскипів холодно виблискувала зброя. Небавом юнак упізнав отця Педро. Високий і огрядний клірик чалапав по уламках, що всипали давні хідники, розставивши задля рівноваги руки. Смолоскипи висвітлювали червоне обличчя з дрібними рисами, маленьким носом, скошеним підборіддям та глибоко посадженими оченятами, що зле світилися. Його важко було назвати людиною високих ідеалів чи великого інтелекту, але кмітливості й винахідливості йому не бракувало. Це був гідний супротивник.

Перші люди зі смолоскипами наблизились до трійці братчиків. Пабло Симон ледь не скрикнув від подиву. Таємничим каптурником, з котрим він вів бесіди, виявився добре йому знаний отець Матео.

– Недарма мені здавався знайомим його голос, – прошепотів юнак. Двох інших він знав лише з обличчя. Вони служили в новій каплиці у горах.

– Отче Педро! Що це за демонстрація воєнної сили? – спитав отець Матео, кивнувши на двох вояків з мушкетами.

– Овва! Та це отець Матео! Бачу, ви, принаймні, живі, – в'їдливо відказав той.

– Що відбувається? Невже моє життя в небезпеці?

– Не можу цього стверджувати, але прокурор Лонгін, який прибув з нами, має на те певні підстави.

З тіні на світло смолоскипів вийшов сам Лонгін. Височенний, худорлявий, весь у чорному, з темними блискучими очима, він справджував своє прізвище: «народжений завдавати ран».

– Отче Матео, з ласки нашого Господа я прознав, що в цих місцях збирається задля своїх огидних вакханалій братство безбожників.

Брат Одинадцятий ледь стримався, щоб не розсміятися. Той провадив:

– Ми потерпали за вас, бо сьогодні п'ятниця, а саме цього дня вони зазвичай збираються. Знавши, що ви часто навідуєтеся в ці руїни, щоб побути на самоті, я на прохання нашого ласкавого отця Педро привів сюди своїх людей.

– Дуже вам вдячні, Лонгїне, але ми не бачили і не чули нічого незвичного, – втрутився в розмову один із братчиків.

– В будь-якому разі, Лонгїне, вам слід пильно оглянути всі закутки. Раптом знайдете якогось безбожника, що тут ховається. Що на це скажете, отче Матео?

– Не заперечую, отче Педро. Якщо так велить ваше серце, прошу!

Озброєні люди розділилися на невеликі гурти і зникли в руїнах. Ще кільканадцять лишилися біля кліриків.

– І про що ви міркуєте на самоті, отче? – глузливо спитав отець Педро.

– Про сумління, – відказав отець Матео. – Хіба ви не вважаєте, що цей внутрішній голос, наш добрий порадиш, подібний, згідно із святим Павлом, до Христа, який є в душі кожного і якого слід звільнити?

– Гай-гай, отче Матео! Ви справжній філософ. Але треба менше філософувати і більше вірити. Якщо сумління людини – це щось велике, то сумління цілої Святої Церкви – ще більше. Ми мусимо коритися їй приписам, бо вона є уособленням Бога на Землі, а людині не гоже змагатися з Богом.

Матео вимовчав. Звісно, отець Педро не істину обстоював. То було звичайне політикування задля збереження наявного соціального порядку.

Запала мовчанка. Тим часом вояки Інквізиції, набрані з бандитів та горлорізів, сновигали біля замаскованих входів до підземелля. Братчики силкувалися продемонструвати цілковиту незворушність. А Матео непокоївся ще й за Пабло Симона. Щоб приховати своє занепокоєння, він знічев'я закинув:

– І охота вам було бити ноги? У парафії так тепло і затишно...

Клірик сів на колону, досі відсапуючись і тарабанячи пухкими пальцями по череву.

– Якщо відверто, то я волів би сидіти тепер при келихові доброго вина, аніж мерзнути тут просто неба.

– Не слід забувати книгу Ісаї, який казав, що вино може згубити навіть пророка, – дошкульно зауважив наймолодший братчик.

– Є багато речей, яких слід остерігатись більше, ніж пророцтв Ісаї! – роздратовано відказав клірик. – Лонгіне! Візьми дозорців і перекиньте тут усе догори дном, огляньте підземелля, перевірте вежі!

– Буде зроблено, отче Педро!

Парафіяльний нишпорка наструнчився. Нагана збудила в ньому справжній інстинкт мисливського пса.

Матео ще більше занепокоївся, хоча й знав, що у відомих загалові підземеллях братчиків не знайдеш.

Гуркотіння порушуваних каменів і брил лунало у темряві, мов далекі згуки битви.

Нарешті, коли сонце підбилося на десять ступнів над обрієм, з'явився обшарпаний, з подряпанними руками Лонгін.

– Нікого тут немає! Ми обнишпорили підземелля, але й там ані душі. Жодного сліду безбожників. Отче Педро, мої люди стомлені, роздратовані і хочуть їсти й пити. Може, накажете припинити ці марні пошуки?

Два десятки харцизяк за його спиною загули, підтримуючи вимогу свого проводиря.

Отець Педро, гонористий і жорстокий, опікувався цими людьми і потурав їм. Тож його рішення був очікуваний.

– Клятї пси! Певне, вони нас помітили і накивали п'ятами. Відкликай своїх людей, Лонгіне, і проведи нас до парафії!

Юрба радісно заревіла і загукала до своїх друзяк, які досі вешталися серед руїн.

Відразу ж усі зайти разом з трьома братчиками рушили до містечка. На варті в руїнах лишилося кількоро людей. Потім їх мали змінити або взагалі відкликати.

Цілісінький день Пабло Симон просидів каменем, замуrowаний живцем у римському мурі завтовшки зо три метри, ретельно замостивши всі доступи до тісного гроту.

Дочекавшись вечірніх сутінків, він тихцем вибрався зі своєї в'язниці.

Неподалік кілька гвардійців Інквізиції грілися зіллям з великої сулії.

Від довгого сидіння йому затерпли ноги, і тепер він ледь їх переставляв. З усіма пересторогами юнак дістався до затуленого важезною кам'яною плитою потаємного входу. Впевнившись, що його ніхто не бачить, постукав, як то не раз на його очах робили братчики. Зачекав якусь хвилину, проте знизу не долинуло жодного звуку. Тоді спробував відсунути плиту, але зрозумів, що її взяли на важкі засуви, тож навіть цілий гурт не впорався б з нею.

Почувши важкі кроки, він кинувся у відтулину стародавнього порталу. Зі схованки він бачив тільки лискучі чоботи, що човгали вищербленими приступками. Коли кроки солдата стихли вдалині, Пабло Симон обережно вибрався з криївки і повернувся до ляди. Постукав по ній камінцем, але відповіді не діждав. Ще раз спробував зрушити з місця плиту, і на його невимовну радість вона трохи подалась. Юнак випростався і, відійшовши на кілька кроків, роззирнувся. Довкола ані душі, тільки метрів за двісті палало вогнище. Він повернувся до потаємного входу, і невдовзі йому таки вдалося відсунути плиту й продістатися через отвір. Внизу панував густий морок і тиша. Пабло Симон спустився на кілька приступок і заходився мстити порушену плиту на місце. По тому зійшов до галереї.

Зненацька збоку розчахнулися двері – і на нього впав сніп світла. За мить він опинився в тісному кільці кільканадцяти каптурників зі шпагами в руках.

– Ти сам? – спитав хтось.

– Ви ж бачите. Опустіть шпаги, браття! Мені вдалося одурити людей Лонгіна. Після того, як я запізнався з вами, мене вже не вабить звичайний світ.

Вістря наставлених на нього шпаг навіть не ворухнулись. І знов той самий владний голос:

– Кажи правду! Якщо поблизу є гвардійці, то тебе напевне бачили і простежили за тобою. Раз так, то ми завалимо цю галерею камінням і зіб'ємо їх зі сліду. Зізнавайся!

– Ще раз кажу: ніхто за мною не гнався. Я двадцять годин просидів у криївці, аби тільки не навести їх на слід. От тільки не знаю, як там отець Матео... Братове, я падаю з ніг від утоми! Зласкавтеся!

На ці слова бідолашного юнака вістря шпаг несамохіть опустились, і один з братчиків, мабуть старший, повів його до ближньої келії.

– Маєш нам вибачити, любий юначе, за таку зустріч. Але ж Ісус научав нас ставати в обороні шляхетного від втілень зла. Наше Братство шляхетніше і більш християнське, ніж громади, що сповідують безглузде ідолопоклонство та кровожерний фанатизм. Це пристановище для небагатьох істинних християн, котрі, навіть гнані і винищені, залишаються добротливими, щиросердими і вільними від ненависті до тих, хто замість того, щоб відчувати Бога через нашого ласкавого Вчителя, роблять це за посередництвом Мойсея, Плотіна, Магомета чи ще там когось. Хоча всі вони обстоювали добро і благочестя... А тепер перепочинь і попоїж. Потім переберешся до своєї келії, і спи собі досхочу. Брат Одинадцятий, повернеться, можливо, завтра.

Примостившись на дерев'яній лаві, Пабло Симон з'їв велику миску супу з хлібом і випив кілька кухлів води. Потім, не роздягаючись, ліг на скромне ложе і провалився в міцний сон.

– Добридень, Пабло Симоне!

Обличчя отця Матео осявала найлагідніша з його усмішок. Русявим волоссям, сірими очима і білою, як облатка, шкірою він скидався на скандинава, дарма що народився на Середземному узбережжі. Він належав до тих надзвичайних людей, які завжди у своїй стихії – і правлячи месою, і кермуючи судном, і на чолі війська. Йому не виповнилось і п'ятдесяти років, але на вигляд був ненабагато старший за Пабло Симона. З висоти свого зросту він випромінював справжній оптимізм.

– Отче Матео! Доброго вам здоров'я! То вам вдалося спекатись отця Педро? І Лонгіна? А братчики теж повернулися?

– Забагато запитань! Утім, попервах і я був такий самий допитливий... Усе гаразд. Отець Педро вважає, що я блукаю горами, а Лонгін, котрий ненавидить мене чи не більше за священника, не має, як і той, доказів проти мене і мусить вичікувати, доки я не зроблю якусь помилку. А тебе ніхто не бачив?

– Ні, я ховався аж до ночі. Але отець Педро щось підозрює. Мені здається, що всім нам загрожує велика небезпека.

– Не надто переймайся. Маю в курії впливових людей, налаштованих проти цих фанатиків. Вони сіють розбрат поміж них і нацьковують одних на одних. Адже можновладці грішать великою любов'ю до золота, багатого столу та покоївок. Усе це, сам знаєш, обертається нищівністю та слабкістю.

– А чи є в таємних Братствах кардинали і єпископи?

– Так, є. І куди більше, ніж ти можеш уявити.

– То чому тоді досі діє Інквізиція та визиск заляканого й забобонного люду? Чи не час відновити на Заході істинне християнство – розумне і добре?

– Ще не час. Провидіння приборігає це на майбутнє. Наші недоброзичливці значно могутніші за нас, та й усі політико-економічні важелі вони прибрали до своїх рук. Нам з ними не впоратися.

Брат Одинадцятий спохмурнів, а тонке павутиння зморшок на чолі означили смуток і біль.

Одягшись, Пабло Симон пішов з ним до книгозбірні. Хвилин за десять той урвав мовчанку, зронивши печальні слова:

– Дуже боляче це визнавати, мій любий юначе, але більшість людей теж проти нас... Селянам і ремісникам – добрим серцем, але темним і затурканим релігійним фанатизмом та політичним терором – миліший заклик: «Пристань до воїнства Інквізиції, і тобі буде вільно

вбивати, грабувати і віддаватися розпусті коштом недовіроків. Тобі проститься все, бо ти роби-тимеш це, прислуговуючись Богові». Гай-гай! Скільки-бо людей поневолено в ім'я свободи! Скільки крові пролито під гаслами добросердя і смиренності! Погребальне вогнище з трупів мудреців, принесених у жертву в ім'я мудрості, може сягнути хмар!

Священик замовк. Помалу-малу його риси набули звичної лагідності, і він запросив Пабло Симона до себе на вечерю.

Келія отця Матео була не розкішніша за юнакову – майже така сама маленька, умебльована ліжком, двома грубо збитими стільцями та столом. Усе, як у простій селянській оселі. Стіни майже всуціль вкривали численні, накреслені на пергаменті або вирізьблені на дереві написи і священні символи.

Кімната відзначалася невибагливою простотою і скрайньою скромністю, притаманною монастиреві, але аж ніяк не атмосферою смутку чи стриманості, вимушеної обставинами. На стінах багато гравюр і малюнків, виконаних з великим хистом, а над ліжком із солом'яним матрацом – семеричний хрест з масивного золота.

Один із братчиків приніс поживні наїдки, і вони усмак поснідали.

– За три години маю повертатися до парафії, – пробурмотів брат Одинадцятий.

– Та й лютує, мабуть, отець Педро! До речі, отче Матео, сьогодні ви згадували про ідолопоклонство...

– Даруй, але прошу не називати мене отцем, оскільки всі ми маємо одного-єдиного отця, і це Бог... Тобі я брат. От коли я стану твоїм вчителем, тоді можеш називати мене отцем, але тільки в духовому сенсі.

– Ваша правда, та іноді сила звички могутніша за снігові лавини і гірські потоки.

– Традиції і звичаї є моральними потоками, перед якими треба зводити греблі розуму, аби спрямувати цю силу в русло правильної дії та здорового глузду.

– Авжеж. Але я, брате, знов про ідолопоклонство. У своїх казаннях отець Педро та інші нападаються на культ образів як на витвір невірних, але хіба не є подобою ідолопоклонства наш культ статуй богородиць та святих?

– Не тільки подобою. Це й справді так. Злочин – це злочин. Що тут, що в Китаї. Байдуже, в якому вбранні його коїти – в чорному, білому чи червоному. Якщо ми комусь робимо закиди, то низько і негідно їх наслідувати. У християнстві, в будь-якій його конфесії, існують ознаки ідолопоклонства. Апологетика вчить нас, що віряни поклоняються Єдиному Богу через статуї святих та освячені реліквії. Отож, християнинові байдуже – поклонятися Богові через Святого Ігнатія, а чи через Скорботну Матір Божу. Насправді все не так. Кожен поклоняється якомусь одному чи кільком святим, і йому дуже прикро змінювати свій культ на інший, до якого, можливо, прихильні його батько чи брат. Відтак ми бачимо, що люди назагал моляться другорядним божествам, котрі начебто наближують їх до Єдиного Бога, а деяких навіть обирають як родинних чи особистих напівбогів.

– Оце і є ідолопоклонство.

– Так, Пабло Симоне. Але воно близьке до чуттєвого пантеїзму.

– І то правда...

– Проблема не така проста. Одному й тому самому святому поклоняються в найрізноманітніших зображеннях. Робляться також спроби переносити певний образ від одного народу до іншого, і навпаки. Але віряни не сприймають чужі образи, їм потрібні свої, яких вони наділяють чудодійною силою, зокрема лікувальною. В курії ми часто-густо стикаємося з такими старезними образами, що розсипаються на порошок. Але замінити їх на нові неможливо, бо більшість вірян стають в їхню оборону. І причина не в фанатизмі простоліуду. Це данина накинутій їм традиції. Хіба не сказано:

«Важче дати раду одному мудрецеві, ніж тисячі невігласів»? Влада, яка зазвичай проповідує одне, а робить інше, нападається на ідолопоклонство, але сама його і насаджує у найпримітивнішій формі... Ти щось чув про так званих «чорних богородиць»?

– Так. Їх вважають чудодійними, а деяким навіть приписують божественне походження. Священик не міг приховати лукавої посмішки.

– Та й збиткується Доля з людей! Послухай, Пабло Симоне! Ці дерев'яні чи кам'яні статуетки мають язичницьке походження. Переважно це Астарті, виготовлені за Римської Імперії, а декотрим, імена яких краще не згадувати, понад десять тисяч років. Вони належать до зниклого культу, що існував на острові Посейдоніс або на прилеглих островах – останньому уламку Атлантиди. Статуетки відзначаються високою енергетикою. Власне, це магія, що ґрунтується на знанні Природи та Психології і доступна лише втаємниченим. Одну таку, омиту морськими хвилями, богородицю знайшли на березі в піску. На неї ревно молилися, не мавши й гадки про її походження. Як бачиш, іноді навіть Божественне може дозволити собі такі жарти... Сьогодні її мають за християнську реліквію. Люди обожнюють власну безпеку, вбрану в шати того чи того святого, і домагаються від нього заступництва, щасливого життя для друзів і погибелі недругам. Хіба не про це молять, освячуючи зброю перед битвою? Кажуть, немає нічого жалюгіднішого й огиднішого, ніж труп людини, але, заради Істини слід визнати, що куди бридкіший і огидніший труп якоїсь релігії. У цій мертвоті зароджується духова гусинь, а небавом те, що було ясным розумом, світлим руслом розмислу, перетворюється на понівечену скоюку аморфного й отруйного моллюска. На біду, деякі релігії народжуються вже майже мертвими, і за якийсь час по виникненні релігії, в її ім'я чиниться зло... – Отець Матео захопився: – Маю вже йти. – І, усміхнувшись, додав: – Ти, певне, стомився слухати мої просторікування, але не треба було тягти мене за язика.

Він швиденько перебрався в сутану, знову ставши отцем Матео, якого всі знали.

Добросердий навчитель пішов, і зовнішній світ для Пабло Симона існувати перестав. В його внутрішній фортеці зростала невтримна жага духової реалізації. Він так хотів прилучитися до Таїнств! Ще кілька місяців тому життя не давало йому жодної вартої плекання надії. Тепер він мав найбільшу надію, якої може прагнути людина, – Духову Досконалість, обіцяну всіма Вчителями і всіма Релігіями.

Дні збігали безжурно, у шляхетних і чистих пориваннях. Свого часу він розробив у своїй хімічній лабораторії власну систему, але це була монотонна, рутинна робота. Натомість у криптах «Руїн» він спізнав насолоду духового труду. Його запал не меншав, і він купався у щасті. Кожен новий день видавався йому іншим, кожен чогось научав, тож його душа, що упивалася містичною поживою Миру, Мудрості та Краси, чимраз просвітлювалась і міцніла.

Верхівки дерев відкривали до сонця оспалі повіки пагонів, а воно ласкаво наповнювало їхні стовбури та гілки новим життєдайним соком. Пабло Симон дивився на довколишній світ широко розплющеними очима, немов уперше його бачив. Усе його заворожувало, мов ту дитину. Він міг годинами споглядати, як швидко ростуть гриби, повертаються з вирію ластівки, буряної ночі прислухався до дивних звуків у кронах сосен.

Але юнак, що кохався в Істині, не тільки тішився, а й страждав. Така вже доля кожного закоханого... Він не міг досягнути цю велич сили й довершеності, що являла йому Природа. Найгірше для людини – це марні пошуки мети і сенсу добра та краси. Не знайшовши їх, можна мимохіть збочити на шлях безплідної і справді еретичної концепції особистого Бога, який тішиться або сумує, піддається нападам гніву і має народи обрані і народи упосліджені, перевершуючи своєю тупістю й ницістю більшість смертних, коли вони, будучи батьками, розподіляють свою любов серед власних дітей.

Пабло Симон скинув із себе ментальні й психологічні тенета, в яких вимушено жив роками, але, зруйнувавши свою стару духову хижу, він опинився просто неба у прекрасному, але недобудованому палаці. Його душа, досить розвинена, аби не сповзти в матеріалізм чи в

безплідне плекання печалі, вичікувала... Таємниче «щось» провадило його до ще таємничішого «Воно».

Дерева, пробудившись до нового циклу фізичного усвідомлення, збагнули свою голизну і покvapливо вбиралися в листя. Сонце щораз вище підбивалося вгору, а мільйони польових квітів тяглися у світлому пориванні до сонця.

Одного дня, що видався напрочуд сонячним, Пабло Симон набрався духу і зголосився до брата Одинадцятого з наполяганням взяти його учнем до Ложі. На саму лиш думку про можливу відмову його аж морозило.

Брат Одинадцятий, як завжди доброзичливий і розважливий, схвально поставився до такого гідного кроку, але застеріг:

– Обраний тобою шлях усіяний тернами. І тобі їх не уникнути. Навіть Господу нашому Ісусу Христу це не вдалося. Великий Навчитель Таїнств мусив вчитися, змагатися і, звісно, страждати. Тому, Пабло Симоне, якщо ти маєш намір задовольняти будь-які свої примхи, а бажання твої не раби твої, а владарі твої; якщо ти залюблений в дітей плоті, а не духу; якщо хочеш спокійно померти в ліжку, зійди з цього Вузького Шляху, позаяк він вивищує сильних, а слабких зводить з розуму і штовхає в прірву.

Знекровлене сонце сідало за гори. Бесідники, схоронившись у руїнах, мовчали. Брат Одинадцятий – поринувши в думи, а Пабло Симон – обмірковуючи слова братчика. Відтак, намагаючись трохи пом'якшити свої застороги, каптурник додав:

– Але ми, обравши цей шлях багато років тому, долаємо його без особливих труднощій. І ми дуже щасливі...

Навчитель був такий спокійний і незворушний, що Пабло Симон аж здригнувся від страху перед невідомим. Які вороги чигають на нього на Великотрудному Шляху? Чи стане його мужності? Чи не надто пізно ставати на цей Шлях?

Відповіді не загаюлися. Брат Одинадцятий мовив:

– Пам'ятай, що найслабша людина, прилучившись до Божественного, стає сильнішою і може протистояти будь-кому. У тебе перевага молодості. Але не слід впадати в крайнощі. Не стався до Ініціації ані як до чогось легкого, ані як неподоланного.

Юнак не міг не виказати свого подиву з того, як легко вчитали його думки.

– Нічого дивного тут немає. Певне, кожен Навчитель читає в душі свого учня, але, радше, зі свого досвіду колишнього учня, а не завдяки парапсихологічним здібностям. Не бійся таїни, стань її улюбленцем, адже найбільша таїна, сама її основа – це незмінний рушій всесвіту, а Його можна осягнути тільки через Мудрість. Дія і бездіяльність, добро і зло, усі видимі й невидимі світи природи є лише царинами практичної діяльності на довгих чи коротких шляхах, які неминуче ведуть до Мудрості.

– Але ж ви проповідуете, і, що найважливіше, творите добро. А хіба може зло прийти до Бога?

– Ні, якщо за Бога ти маєш Вище Благо. Але воно мусить, раніш чи пізніш, видозмінитися. Добро – це видозмінене в результаті еволюції зло, а саме зло погрузло в інволюції.

– Отже, Добро і Зло є, по суті, тим самим?

– Хіба можуть існувати дві абсолютні сутності? Хіба можуть співіснувати дві абсолютні сили? Сам добре знаєш, що ні. Сутне має бути неодмінно Одне.

– Отже, найсвятіший брате, Добро і Зло є одним, однієї й тієї самої сутності?

– Сутність одна, але вона понад добром і злом, як ми їх тлумачимо на теперішньому етапі нашої ментальності. Вона «поза», якщо не заперечуєш проти такого визначення, всім явленим. І хоч би як це не подобалося менталістам, котрі прагнуть звести геть усе до зрозумілого й розумного, вона є безперечною істиною в Природі, що й підтверджує містичний екстаз. Пес слухняний та прихильний до людини, тож ми називаємо його добрим. Натомість лев видається уособленням норовливої вдачі і може принагідно порвати першого-ліпшого, тож ми називаємо

його небезпечною, лихою твариною. Але чи бувають насправді добрі й лихі істоти? Може, це наше особистісне емоційноментальне судження, що впливає із зовнішніх фактів, цілком і повністю а ргіогі? Хіба добрим є пес для його жертв або для тварин, яких він віддає на смерть в руки людини – на їстиво чи як мисливський трофей? З іншого боку, хіба лихим є лев для дерев, скель чи метеликів?

– Але, брате, хіба можна зрівнювати якусь там скелю з людиною? Хіба людина не важить незрівнянно більше?

– Для тебе, може й так. Але не з погляду Божественного, яке нами радить.

– Даруйте мою настирливість...

– Головне, що її спричинює жадоба пізнання.

– Я хотів нагадати вам ваші такі слова, що ми можемо тлумачити тільки явлене, суто зовнішнє. То як ми можемо знати думку Бога, чи то пак Божественного?

– Бог, як ти його, мабуть, розумієш згідно з загальноприйнятими концепціями, – не зовсім те саме, що Божественне, про яке я говорив, але в цьому випадку вони збігаються. Скажімо, як ти можеш судити про політичні погляди ближнього?

– Я висновую це з його слів, писань або дій.

– А хіба про чийсь кулінарні уподобання ти не судиш з наїдків на його столі?

– Здається, я розумію, до чого ви хилите...

– До Істини, Пабло Симоне! Як і в цих прикладах, ти можеш пізнати думки Божественного через його дії. Сонце світить усьому суццюму, а все велетенське джерело природних багатств взаємодоповнюється і врівноважується у такий спосіб, щоб кожному дати все необхідне для розвитку. Тож хижакам не бракує здобичі, пташкам – зернят, скелям – хімічних елементів, тепла й тиску. Тут немає жодної преференції. Нам їжа шакала так само гидка, як для нього наші вишукані ароматизовані страви.

– Згоден. Але хіба ми не маємо такої переваги, як розум?

– Так, це дар і перевага людини, оскільки вона має відповідні тіла – фізичне, емоційне і ментальне. Але чи слугуватиме це такою самою перевагою будь-якій іншій живій істоті, яка до цього не готова? Хіба бомбарда, що в руках людини слугує для оборони, не становитиме певної небезпеки в руках дитини або божевільного?

Пабло Симона охопило відчуття дивовижного супокою, який він завжди прочував у лискучій космічній кроні дерева ночі. Це «Щось», яке він прочував не вперше, наближалось до нього, щораз зростаючи в перспективі очікування та надії. Нарешті юнак знову спитав:

– То скажи мені, мудрий брате, чи сама довершеність цих тіл приваблює божественну іскру, чи це вона робить їх довершеними? Іншими словами, чи всі істоти, навіть тварини, вже потенційно мають розум, чи Небо ним обдаровує?

– А як ти, любий юначе, гадаєш – ріка торує собі русло, чи, навпаки, природне русло в низині виповнюється водою і утворює ріку?

– Цікаве запитання! Гадаю, те і те має слухність.

– Правильно гадаєш. Але хіба та вода, що зрештою стає рікою, не впала передніш з неба? І хіба вона не підпорядкована законові, який відповідає іншому законові – законові необхідності та природній волі речей? Ось тобі відповідь на твоє запитання. Вода, що міститься у хмарах, – це Розум, радше Космічний Розум; ріка – це людський розум, а русло – нижчі тіла людини, на яких воно розміщується і плине.

– Я зрозумів, брате, але в децю інший спосіб, ніж зазвичай. Я зрозумів не тільки своїм розумом, а й чимось подібним до інтуїції, яка озивається на твій голос.

– Слово «розуміти» має значно ширше й багатше значення, ніж йому зазвичай надають. Нині ти, Пабло Симоне, знаєш, що одвіку всі Релігії, як і Філософія за всіх часів, сприймали нашу сонячну систему як величезне органічне тіло, центром і серцем котрого є Сонце, а всі інші планети – його органами. Між усіма ними відбувається обмін первісною енергією, яка,

урухомлена королем світл, плине артеріальними й венозними енергетичними системами до самісінької межі свого царства чи тіла. Дух, котрий, як і фізичне тіло, має все це з «центром свідомості» в Сонці, є нашим Богом, тим, що, в силу своїх обмежених можливостей, ми можемо збагнути. Він, своєю чергою, теж учень, і міститься в іншому, більшому зоряному організмі, а Дух цього іншого організму є його Богом. Ти мусиш звільнитися від будь-якої упередженості й примітивного розуміння можливого та неможливого. Пам'ятай слова Милостивого Вчителя: «Вгорі так само, як і внизу». Так вважали всі без винятку Вчителі, і це повторюватимуть ще і ще. Згадай свого улюбленого Платона. Його «Пізнай себе» дасть тобі ключ до розуміння. Якщо ти збагнеш, в який спосіб твої тонкі начала пов'язані з твоїм тілом і як вони діють, то побачиш те, що я передніше показав тобі у значно більшому масштабі. У твоєму тілі живе багато істот. Спробуй розгадати цю таїну. Не проси ще більше світла, ліпше позбудься сліпоті!

– Дивні речі ти кажеш...

– Авжеж. Ти виховувався на інших ідеях, переінакшених та перекручених, тож у них годі розгледіти загальну структуру, яку я тобі окреслив. Але розірви ментальні тенета! Злети, Сину Неба! Аналізуй і розважливо синтезуй, а якщо ти все-таки обереш те, чого тебе вчили передніш, можеш і далі в те вірити. Я не стану тобі на заваді. Я не є прибічником жодної Школи чи Релігії, які я знаю достеменно. Мене в них цікавить тільки загальна сутність. Я не накидаю тобі своє бачення, я вказую тобі шлях. Я не вимагаю від тебе інтелектуального послуху, а звертаюся радше до твого розуму, аби він став вільним. Зрештою, я не кажу тобі нічого неправдивого і не вимагаю від тебе більше, ніж від себе. Обміркуй усе це, Пабло Симоне, і якщо наступної весни ти не зміниш свого рішення прилучитися до Священної Науки, Таємних Містерій, я приведу тебе в Ложу і обійму тебе, як свого Сина.

Очі брата Одинадцятого зблили в ночі, як блакитні зорі. Поклавши руки на плечі юнакові, він мовив стиха, але слова його проникали глибоко в душу.

– Ти ніколи не повинен забувати те, що я тобі зараз скажу. Попереду ти маєш рік. Якщо за цей час ти передумаєш, це ніяк не позначиться на наших взаєминах. Я любитиму тебе так само. А якщо ти пообіцяєш не розповідати нікому, що тут бачив і чув, то, дуже ймовірно, зможеш повернутися до свого попереднього життя, і ніхто тебе не відцурається. Якщо ж по завершенні цього терміну ти приймеш Ініціацію, а згодом тобі закортить повернутися до звичайного життя або ти наважишся знеславити Братство, то, мушу сказати, тобі на те не стане духу. Але й тоді ти зможеш полишити нас, але зламати своє слово – ніколи. Тож добре подумай, Пабло Симоне!

Забравши руки з юнакових рамен, Навчитель ласкаво всміхнувся і звелів повертатися до келії. Юний пошукач зазнавав дедалі більшого впливу окультного світу, тож для нього тепер Божественна Єдність Природи являла себе скрізь і в усьому. Минали місяці, і Пабло Симон відчував щораз більшу духову близькість із Братством і всією душею прагнув прилучитися до Таїнств. Як камінь, кинутий углиб потоку, він омивався від за давненого бруду, а тривалий контакт з тим прозористим і плинним середовищем злагоджував шерхлість його душі, поволи роблячи її сферичною та сяйливою.

Осінь принесла в його душу великий супокій. Десь попереду вже мріла постать людини, якій судилося справити могутній вплив на життя юнака. В парафії його знали як отця Юстіна. Одного віку з Пабло Симоном, він не відзначався здоров'ям. Середнього зросту, з великими і напрочуд добрими очима та дитячим обличчям, він видавався років на десять молодшим за свій вік. Пабло Симон знав його давненько, але ніколи не відчував до нього особливої прихильності. Що спільного могло бути у розважливого дослідника природи, сміливого і водночас поміркованого у висловлюваннях, з тим вельми святоблिवим, сором'язливим містиком, на позір нездатним до абстрактного мислення, до боротьби за шляхетні ідеали. Він зачисляв його до людей, котрі, буди досить боязкими, щоб закохатися в жінку, спрямовують свою любов до Бога – любов сліпу, бездумну, засновану на страху, відчутті своєї мализни та на нездоровій втісі від самокатування.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.